

Broederlijk Delen
TOT IEDEREEN MEE IS

ENTRAIDE &
FRATERNITE

FIAN
BELGIUM

CNCD

VREDESACTIE

EEN VN-VERDRAG OVER BEDRIJVEN & MENSENRECHTEN: DE ROL VAN BELGIË

Oktober 2020

1. INLEIDING

Bedrijven verplichten om wereldwijd de mensenrechten te respecteren: dat is het doel van een internationaal verdrag waarover van 26 tot 30 oktober bij de VN-Mensenrechtenraad in Genève onderhandeld wordt. Belgische ngo's vragen dat de nieuwe regering haar belofte uit het regeerakkoord waarmaakt en een internationale voortrekkersrol rond mensenrechten opneemt. Bovendien dragen ook Belgische bedrijven een verantwoordelijkheid.

Mensenrechtenschendingen wijdverspreid

Mensenrechtenschendingen blijven wijdverspreid in de wereldeconomie: denk aan verdrijvingen van inheemse volkeren of andere plattelandsgemeenschappen voor mijnbouw- en energieprojecten, uitbuiting van werknemers in de textielsector of de agro-industrie, landarbeiders die ziek worden als gevolg van ongereguleerd pesticidengebruik, ... Vaak zijn de activiteiten van multinationale bedrijven hiervoor verantwoordelijk, dragen ze eraan bij of zijn ze er via hun filialen of toeleveringsketens mee verbonden.

In de meeste gevallen wordt getroffen personen het recht op rechtspraak en –herstel ontzegd in hun eigen landen, net als in landen waar deze bedrijven hun zetel hebben. Door hun complexe structuren en handelsketens, die de hele wereld omspannen, is het immers heel moeilijk om bedrijven effectief aansprakelijk te stellen. Zoals we verder in deze briefing beschrijven, worden ook Belgische bedrijven en financiële instellingen in verband gebracht met mensenrechtenschendingen.

Van vrijwillig naar bindend

Vandaag bestaan er op internationaal niveau (VN, OESO, IAO) al verschillende kaders van vrijwillige richtlijnen rond de verantwoordelijkheid van staten en bedrijven op vlak van mensenrechten, milieu en goed bestuur in de context van bedrijfsactiviteiten. Hoewel die kaders een eerste stap in de goede richting betekenen, volstaan ze niet als oplossing. Vanuit die vaststellingen, en onder druk van tal van sociale bewegingen en ngo's, kwam een VN-werkgroep¹ onder leiding van Ecuador en Zuid-Afrika in 2014 voor het eerst samen met als

¹ <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/wgtranscorp/pages/igwgontnc.aspx>

doel een bindend instrument uit te werken. Na een moeizame start, met discussies die vooral gingen over het proces en de reikwijdte van het verdrag, kwam in 2018 eindelijk een echte ontwerptekst voor een verdrag op tafel, en in 2019 een aangepaste versie². De zesde sessie dit jaar bouwt hierop verder, met rechtstreekse onderhandelingen tussen staten.

België en EU moeten zich engageren

De actieve en constructieve deelname van de EU en lidstaten aan dit VN-proces is relevanter dan ooit, na de aankondiging van Europees Commissaris Didier Reynders om EU-wetgeving in te voeren rond zorgplicht voor bedrijven op het vlak van milieu en mensenrechten³. Ook op nationaal niveau beweegt er heel wat. Zo kondigde Duitsland recent de invoering van een nationale zorgplichtwet aan en heeft ook Frankrijk sinds 2017 een gelijkaardige wet. Nu deze grote economieën, net als de EU, een zorgplicht opleggen aan bedrijven, is er een momentum voor een gelijk speelveld op globaal niveau. De EU en België moeten dus deze kans grijpen en bewijzen dat hen menens is met respect voor mensenrechten door bedrijven. In het bijzonder nu een rechtvaardige en duurzame heropbouw van de economie, met de Europese Green Deal, bovenaan de politieke agenda staat.

2. EEN VN-VERDRAG: WAT EN WAAROM?

Het VN-verdrag rond bedrijven en mensenrechten heeft als doel om gaten in internationale regelgeving te dichten. Het verdrag moet ambitieuzer zijn dan de bestaande internationale afspraken en een reële oplossing bieden voor mensen die het slachtoffer zijn van inbreuken op de mensenrechten door transnationale bedrijven.

Wat zijn de doelstellingen van het verdrag?

- Erkennen en versterken van de rechten van gemeenschappen en werknemers.
- Invoeren van een zorgplicht voor bedrijven in hun eigen activiteiten en die van bedrijven in hun waardeketen, van hun filialen en investeringen.
- Bedrijven burgerlijk aansprakelijk stellen voor het veroorzaken of bijdragen aan inbreuken op de mensenrechten en voor niet-naleving van hun zorgplicht.
- Garanderen van toegang tot rechtspraak en herstel voor rechtenhouders, o.a. door de mogelijkheid tot collectieve juridische actie in te voeren en internationale samenwerking die voorkomt dat bedrijven aansprakelijkheid ontlopen.
- Een duidelijk kader scheppen dat staten verplicht voorrang te geven aan mensenrechten boven economische en handelsbelangen.
- Beschermen van vrouwen en mannen die mensenrechten, arbeidsrechten en het klimaat verdedigen.

Belangrijke evoluties in de ontwerptekst

Er bestaan inmiddels drie versies van de ontwerptekst voor een bindend verdrag. De tekst is de afgelopen jaren sterk geëvolueerd op basis van bijdragen van lidstaten en

² https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/WGTransCorp/Session6/OEIGWG_Chair-Rapporteur_second_revised_draft_LBI_on_TNCs_and_OBEs_with_respect_to_Human_Rights.pdf

³ <https://corporatejustice.org/news/16806-commissioner-reynders-announces-eu-corporate-due-diligence-legislation>

middenveldorganisaties. Dit heeft ervoor gezorgd dat de tekst vandaag duidelijker, coherenter en juridisch juist is dan de eerste ontwerp tekst. Maar de nieuwste versie is ook een compromis tussen verschillende posities. De Belgische ngo's zien dan ook nog verschillende punten ter verbetering.

Sterktes:

- De tekst bevat drie hoofdstukken die **de rechten versterken van individuen en groepen** die negatieve impact ondervinden door de activiteiten van transnationale ondernemingen (rechten van slachtoffers, bescherming van slachtoffers en toegang tot rechtspraak).
- De tekst voorziet in **juridische aansprakelijkheid van bedrijven** voor inbreuken op mensenrechten ten gevolge van hun eigen activiteiten of die van hun zakenrelaties.
- Ook al voerden bedrijven hun zorgplichtprocedures uit, dan nog kunnen ze **bij schade aansprakelijk gehouden** worden (het verdrag gaat dus verder dan louter een procesverbintenis).
- Het verdrag legt op dat **handelsverdragen niet in conflict zouden zijn met de verplichtingen in het VN-verdrag**. Dit is een goede evolutie, al zouden we graag zien dat er een duidelijke priorisering voor de mensenrechten wordt ingeschreven in het verdrag.
- De tekst bevat een duidelijke verwijzing naar **het recht op vrije, voorafgaande en geïnformeerde toestemming** in de context van bedrijfsactiviteiten.

Zwaktes:

- De mogelijkheid voor nationale overheden om te voorzien in **een omkering van de bewijslast** is niet sterk genoeg. Zonder deze omkering blijven er grote machtsongelijkheden bestaan, en blijven de drempels voor getroffen personen om toegang tot rechtspraak en remediëring te verkrijgen te hoog.
- De tekst voorziet niet in **hoofdelijke aansprakelijkheid** tussen bedrijven die betrokken zijn bij inbreuken op de mensenrechten (hoofdelijke aansprakelijkheid betekent dat verschillende betrokken bedrijven ook elk afzonderlijk aansprakelijk gesteld kunnen worden voor schade).
- De tekst moet duidelijker stellen dat bedrijven aansprakelijk zijn voor inbreuken op de mensenrechten voor activiteiten van bedrijven in **de volledige waardeketen**.
- De tekst moet meer expliciet verwijzen naar **het recht op een gezond leefmilieu** en "integrale remediëring" (herstelmaatregelen moeten niet alleen oog hebben voor de getroffen bevolking, maar ook voor de natuurlijke leefomgeving).
- De mechanismen die **de implementatie** van het verdrag moeten garanderen, dienen nog versterkt te worden. Dit kan bijvoorbeeld door de oprichting van een internationaal gerechtshof rond bedrijven en mensenrechten.

3. CASESTUDY: GLENCORE

Wie is Glencore ?

De Brits-Zwitserse multinational Glencore is een van de grootste grondstoffenbedrijven ter wereld, met ongeveer 150 mijnbouw-, metaalverwerkende en olieprojecten verspreid over verschillende continenten. Glencore ontgint niet alleen, maar verhandelt ook grondstoffen. De multinational wordt in tal van landen in verband gebracht met mensenrechtenschendingen, milieuvervuiling, belastingontwijking en corruptie. Banken gevestigd in België, in het bijzonder BNP Paribas, investeren samen miljarden in Glencore.

DR Congo: kinderarbeid in de kobaltketen

Glencore is de grootste producent van kobalt in de Democratische Republiek Congo. Kobalt is onder meer een belangrijke grondstof voor batterijen van elektrische wagens, maar vooral de elektronicasector zorgt vandaag al voor een sterke toename van de vraag. Maar liefst twee derde van de huidige kobaltproductie gebeurt in Congo. In 2016 publiceerde Amnesty International een rapport dat verschillende schendingen van mensenrechten in de context van kobaltwinning aan het licht bracht, zoals kinderarbeid, een gebrek aan beschermend materiaal voor de mijnwerkers, ... tot uiteindelijk zelfs dodelijke ongelukken. Het Congolese kobalt komt terecht in batterijen van zeer grote en bekende merken.⁴

De Amerikaanse ngo International Rights Advocates spande in 2019 een rechtszaak aan tegen Apple, Alphabet (Google), Dell, Microsoft en Tesla, in naam van 14 Congolese ouders en kinderen. Deze bedrijven worden ervan beschuldigd te nalatig te zijn geweest in de controle van hun toeleveringsketens, en op die manier mee geprofiteerd te hebben van kinderarbeid en onveilige werkomstandigheden, met doden en gewonden tot gevolg. Volgens de aanklagers gaat het om verschillende (artisanale) mijnsites die onder de controle stonden (of staan) van Glencore. Ook het Belgische bedrijf Umicore wordt vermeld in deze zaak: Umicore zou kobalt uit Glencore-mijnen verwerken en vervolgens doorverkopen aan de technologiebedrijven.⁵

De impact van de kobaltwinning beperkt zich niet tot onveilige werkomstandigheden voor de mijnwerkers: ook het recht op gezondheid van omwonenden wordt geschonden. Onderzoekers van de KU Leuven troffen in de urine van mijnbouwers en omwonenden (onder wie ook kinderen) van de kobaltmijnen in de DRC een verhoogde concentratie van kobalt en andere mineralen aan. Bij kinderen in het mijnbouwgebied is meer DNA-schade aangetroffen dan bij kinderen uit een controlegroep. Bij hen is er dus een grotere kans op aangeboren afwijkingen. Het is nog niet bekend wat de gezondheidseffecten van een verhoogde blootstelling aan kobalt betekenen op lange termijn.⁶

Andesgemeenschappen strijden voor recht op gezond leefmilieu

De kobaltontginning in DRC is niet de enige problematische casus waarmee Glencore geassocieerd wordt. Ook verschillende mijnbouwprojecten van de multinational in Peru en

⁴ <https://www.amnesty.org/download/Documents/AFR6231832016ENGLISH.PDF>

⁵ <https://www.theguardian.com/global-development/2019/dec/16/apple-and-google-named-in-us-lawsuit-over-congolese-child-cobalt-mining-deaths>

⁶ <https://phys.org/news/2018-09-scientists-reveal-hidden-cobalt-dr.html>

Colombia (die uitgevoerd worden door dochterbedrijven) zijn erg omstreven. In het zuidelijke Andesgebergte van Peru klagen inheemse gemeenschappen en ngo's al jaren de impact van de grootschalige kopermijnen Tintaya en Antapaccay in de provincie Espinar aan. Zo worden omwonenden bijvoorbeeld blootgesteld aan watervervuiling en te hoge concentraties van zware metalen. Protesten van sociale organisaties tegen de mijnbouwactiviteiten werden al herhaaldelijk hardhandig aangepakt door politie en ordediensten, met doden en gewonden tot gevolg.⁷

In Colombia is Glencore samen met de andere mijnbouwmultinationals BHP Billiton en Anglo American eigenaar van de Cerrejón-steenkoolmijn, de grootste open mijn van Latijns-Amerika. Het project heeft een lange geschiedenis van conflicten met de lokale inheemse gemeenschappen. Recent nog, in september 2020, riepen experts van de Verenigde Naties de Colombiaanse autoriteiten op om een deel van de mijnactiviteiten stil te leggen, vanwege water- en luchtvervuiling en de impact op de gezondheid van de lokale bevolking, in de context van de Covid-19-pandemie.⁸

Belgische banken betrokken

Ook verschillende banken met zetel in België (BNP Paribas, Deutsche Bank, ING, KBC) zijn in meer of mindere mate verbonden aan Glencore, via zowel leningen als uitgiftes van obligaties en aandelen. In het bijzonder wat betreft BNP Paribas (de belangrijkste investeerder) ligt hier een belangrijke verantwoordelijkheid voor de Belgische staat, als grootste aandeelhouder van de bank.⁹

INVESTERINGEN BANKEN IN BELGIË IN GLENCORE (MILJOEN EURO)

	BNP PARIBAS	DEUTSCHE BANK	ING	KBC	TOTAAL
Leningen	2.491,35	1.784,47	2.054,77	434,39	6.764,98
Uitgifte obligaties	299,98	995,82	395,02		1.690,82
Uitgifte aandelen	134,88	346,94			481,82
Totaal	2.926,21	3.127,23	2.449,79	434,39	8.937,62

Hoe kan een verdrag helpen?

Een internationaal verdrag zou ervoor zorgen dat een **zorgvuldigheidsplicht** wordt opgelegd aan Glencore, die alle zakenrelaties van het bedrijf en ook de wereldwijde activiteiten van Glencore's dochterondernemingen omspant. Dit houdt in dat Glencore:

- potentiële en actuele inbreuken op de mensenrechten die voortvloeien uit eigen activiteiten, die van dochterondernemingen of zakenrelaties moet identificeren en beoordelen;
- passende maatregelen moet nemen om deze inbreuken te voorkomen en te stoppen;
- de effectiviteit van de genomen maatregelen moet monitoren en de maatregelen moet bijsturen;

⁷ <https://www.toxicstate.pe/>

⁸ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=26306&LangID=E>

⁹ <https://www.fairfin.be/nieuws/banken-pompen-9-miljard-kobaltmijnen-waar-kinderen-zich-kapot-werken>

- en op regelmatige en transparante manier informatie over genomen maatregelen en over de bedrijfsstructuur en -voering publiek moet maken.

De overheid (in dit geval de Zwitserse of de Britse) zou onder meer moeten verzekeren dat Glencore betekenisvolle consultaties uitvoert met individuen en gemeenschappen wiens rechten geschonden kunnen worden door mijnbouwactiviteiten (met bijzondere aandacht voor meer kwetsbare groepen zoals vrouwen, kinderen, inheemse volkeren en gemeenschappen in conflictgebieden). In geval van niet-naleving zou Glencore wettelijk aansprakelijk kunnen gesteld worden.

Door een verdrag zou ook **de Belgische overheid** kunnen eisen dat de betrokken banken (in het bijzonder BNP Paribas) en Umicore op hun beurt de zorgvuldigheidsplicht toepassen in hun zakenrelaties met Glencore en de nodige maatregelen nemen. Hetzelfde geldt voor de overheden waar de hoofdzetels van de eerder genoemde technologiebedrijven gevestigd zijn.

Met een VN-verdrag zouden de betrokken overheden bovendien moeten garanderen dat getroffen personen, zoals de Congolese families, betere **toegang krijgen tot rechtspraak en herstelmaatregelen** (bijvoorbeeld compensatie voor de gezondheidsschade en een actieplan ter preventie van mensenrechtenschendingen in de toekomst). Een VN-verdrag zou **betere internationale samenwerking** mogelijk maken tussen staten om onder meer bewijslast te verzamelen, betrokken bedrijven voor de rechter te brengen en herstelmaatregelen af te dwingen.

Meer informatie:

- 'Mineralen voor de energietransitie. Naar een koolstofarme samenleving zonder verliezers' (11.11.11, Broederlijk Delen, BBL, FairFin, e.a, 2020). https://www.broederlijkdelen.be/sites/default/files/dosenergiemineralen-300320b_3.pdf.
- 'This is what we die for' (Amnesty International, 2016). <https://www.amnesty.org/download/Documents/AFR6231832016ENGLISH.PDF>.
- 'Apple and Google named in US lawsuit over Congolese child cobalt mining deaths' (The Guardian, 16 december 2019). <https://www.theguardian.com/global-development/2019/dec/16/apple-and-google-named-in-us-lawsuit-over-congolese-child-cobalt-mining-deaths>.

4. CASESTUDY: SIAT

Wie is SIAT?

De SIAT-groep (*Société d'Investissement pour l'Agriculture Tropicale*) exploiteert meer dan 76.000 hectare landbouwgrond in vijf landen in Afrika en Azië. Het is een Belgisch familiebedrijf gevestigd in Zaventem, gespecialiseerd in de productie van rubber en palmolie. SIAT staat bovenaan de lijst van vijf bedrijven die samen 75 procent van de oppervlakte van de oliepalmplantages in Afrika controleren. De groep heeft agro-industriële projecten in Nigeria, Ghana en Ivoorkust. De teelt van oliepalmen en rubberbomen stelt er de lokale bevolking voor tal van uitdagingen.

Geen voorafgaande raadpleging

Versillende gemeenschappen zeggen dat hun landbouwgrond werd afgenomen zonder voorafgaand overleg of toestemming. Voor de drie landen zou het gaan om meer dan 60.000 hectare. In Ivoorkust wordt bijvoorbeeld 11.000 hectare betwist. SIAT beweert een overeenkomst met de staat Ivoorkust te hebben ondertekend die haar het recht geeft de grond te exploiteren. De staat heeft echter tot nu toe geen bewijs kunnen leveren van de overdracht van landeigendomsrechten door gemeenschappen.¹⁰

Bij deze manier van werken wordt niet alleen voorbijgegaan aan de nationale wetgeving inzake het landelijk eigendomsrecht, maar ook aan het principe van vrije, voorafgaande en geïnformeerde toestemming, dat als internationaal erkend recht is opgenomen in de VN-Verklaring inzake de rechten van inheemse volkeren, de FAO- Richtlijnen voor een verantwoord beheer van grondbezit en de VN-Verklaring inzake de rechten van boeren en plattelandsbewoners.

Effecten op het milieu en de biodiversiteit

De plantages brengen in de drie landen ook milieuvervuiling met zich mee. De industriële landbouw veroorzaakt water- en bodemvervuiling door het gebruik van chemicaliën, en monoculturen vervangen de vruchtbare landbouwgronden of bossen. Dit impliceert ook een verlies aan biodiversiteit. Nochtans zijn de SIAT-plantages in Ghana en Nigeria gecertificeerd via het RSPO-systeem voor duurzame palmolie (*Roundtable on Sustainable Palm Oil*).¹¹ Voordat SIAT met zijn activiteiten in Ivoorkust begon, was er vooraf geen enkele studie naar de milieu- en sociale gevolgen uitgevoerd, zoals de milieuwetgeving van het land nochtans voorschrijft. Er is a posteriori een studie uitgevoerd, maar deze is nog niet openbaar gemaakt of gevalideerd door het Nationale Milieuagentschap.

Risico's voor de gezondheid van de bevolking

De milieuvervuiling houdt ook gezondheidsrisico's in voor de lokale bevolking. Een lid van een getroffen gemeenschap in Ghana zei: *"Als ze hun velden besproeien, hebben de restanten van de chemicaliën invloed op de mensen. En als we klagen, vertellen ze ons 'dat ze hun velden besproeien, niet onze gemeenschappen'. Ze leggen de meststofresten niet ver van de rivieren, en als het regent komen de producten in de rivieren terecht. We hebben geen andere waterbronnen, we moeten dit water drinken. Ik denk dat het sterftcijfer is toegenomen door het gebruik van chemicaliën..."*. Bovendien betekent het verlies van bosbedekking ook het verdwijnen van geneeskrachtige planten die door de gemeenschappen worden gebruikt.

Bedreiging van de voedselzekerheid

De gemeenschappen kunnen niet meer aan landbouw doen op hun eigen land. De zelfvoorziening van de huishoudens en de lokale verkoopkanalen worden dan ook sterk beïnvloed door de agro-industrie. Dit vormt een bedreiging voor de voedselzekerheid van de bevolking, wiens bestaansmiddelen drastisch worden verminderd.

¹⁰ <https://www.grain.org/fr/article/6172-livret-12-tactiques-utilisees-par-les-societes-productrices-d-huile-de-palme-pour-s-emparer-des-terres-communautaires>

¹¹ <https://www.fian.be/IMG/pdf/dospalmolienl-0118-lr.pdf>

Daarnaast zijn er ook andere sociale gevolgen. Het verlies aan inkomsten uit de landbouw schept een klimaat van onzekerheid vanwege het gebrek aan economische alternatieven. SIAT zou dit effect op de lokale werkgelegenheid compenseren met jobcreatie op haar plantages. Maar enerzijds is het duidelijk dat de gecreëerde banen niet voldoende zijn om werk te verschaffen aan al degenen die afhankelijk zijn van landarbeid. Anderzijds zijn er meldingen van schendingen van de rechten van werknemers, met name die van dagarbeiders of tijdelijke werknemers, die geen enkele vorm van werkzekerheid genieten, maar wel het grootste deel van de gecreëerde banen uitmaken.

Geweld en criminalisering

In Ivoorkust heeft het gebrek aan overleg met de lokale bevolking geleid tot grote spanningen op het terrein en heeft het de mensen verdeeld: aan de ene kant de voorstanders en aan de andere kant de tegenstanders van de agro-industrie. In 2015 leidden demonstraties tot rellen tussen ordediensten en demonstranten die tractoren en bedrijfsgewassen in brand staken. Deze acties werden door de politie in de stad Famienkro hard aangepakt: terwijl verschillende mensen tot bloedens toe werden geslagen, werden twee dorpelingen ter plekke doodgeschoten, stierf een andere in de gevangenis als gevolg van zijn verwondingen, en viel later nog een ander slachtoffer te betreuren. Bovendien heeft deze gewelddadige episode geleid tot de arrestatie en opsluiting van meer dan 70 mensen, van wie sommigen 5 maanden later zijn vrijgelaten zonder dat er een proces heeft plaatsgevonden.¹²

Hoe kan het VN-verdrag een verschil maken?

Met een VN-verdrag over bedrijven en mensenrechten zou de Belgische overheid SIAT kunnen verplichten om te **overleggen** met de gemeenschappen die door haar activiteiten worden getroffen, en om de zorgplicht in haar hele toeleveringsketen toe te passen, met als doel om mensenrechtenschendingen te voorkomen. Een **sanctiemechanisme** zou ervoor zorgen dat SIAT wettelijk aansprakelijk wordt gesteld in geval van schendingen, en dat de getroffen personen schadeloos worden gesteld.

Mensen die hun land hebben verloren, van wie de arbeidsrechten of het recht op een gezond milieu door het bedrijf worden geschonden, degenen die gewond raakten of waarvan de nabestaanden zijn omgekomen als gevolg van de demonstraties tegen SIAT, zouden **toegang kunnen krijgen tot de rechter** in België en dus aanspraak kunnen maken op vergoeding van de schade die zij hebben geleden.

Meer informatie:

- 'Quand hévéa rime avec violations de droits. Le cas de l'entreprise belge SIAT' (Entreaide & Fraternité, 2020). <https://www.entraide.be/quand-hevea-rime-avec-violations-de-droits>.
- 'Conflit foncier en Côte d'Ivoire, les communautés se défendent face à SIAT et l'État' (GRAIN, december 2017). <https://www.grain.org/fr/article/5854-conflit-foncier-en-cote-d-ivoire-les-communautes-se-defendent-face-a-siat-et-l-etat>.

¹² <https://www.grain.org/fr/article/5854-conflit-foncier-en-cote-d-ivoire-les-communautes-se-defendent-face-a-siat-et-l-etat>

5. CASESTUDY: SOCFIN

Wie is SOCFIN

SOCFIN is een agro-industriële multinational gespecialiseerd in palmolie en rubber. Het bedrijf heeft een koloniale geschiedenis in de exploitatie van rubber in het toenmalig Belgisch-Congo en beheert vandaag meer dan 400.000 ha land in Afrika en Azië. De grootste aandeelhouders zijn de Belgische zakenman Hubert Fabri en de Franse zakenman Vincent Bolloré. In een groot deel van de landen waar SOCFIN actief is verzet de lokale bevolking zich tegen haar praktijken die leiden tot mensenrechtenschendingen en vernietiging van lokale ecosystemen en biodiversiteit. We zullen hier dieper ingaan op de situatie in Sierra Leone.

Lokaal verzet in Sierra Leone

Sinds 2011 beheert het bedrijf 18,473 van de in totaal 27,000 hectaren land in Malen Chieftom in Sierra Leone. Land waarvan meer dan 32.000 mensen afhankelijk zijn. SOCFIN transformeerde inmiddels meer dan 12.000 van de 18473 hectaren in een industriële palmolieplantage.

Van meet af aan hebben de gemeenschappen de landovereenkomst aangevochten als zijnde onwettig. Ze organiseerden zich en vormden de "Malen Affected Land Owners and Land Users Association" (MALOA). Hun klachten zijn onder meer: gebrek aan actieve, vrije, betekenisvolle en geïnformeerde instemming, druk, intimidatie en bedreigingen om land over te dragen, gebrek aan transparantie en corruptie, preciaire arbeidsomstandigheden, vernietiging van bestaansmiddelen van landeigenaren, verwoesting lokale ecosystemen en biodiversiteit, ontoereikende compensatie voor gronden en gewassen.

In een nieuwe brief die MALOA op 3 januari 2017 aan de kabinetschef van het presidentschap van de Republiek heeft gestuurd, benadrukt de vereniging dat de situatie in Malen volgens de lokale gemeenschappen nog steeds niet is verbeterd.

"Meneer, we hebben al onze bestaansmiddelen verloren en hebben meervoudige schade geleden als gevolg van de investering van SOCFIN. We worden gecriminaliseerd omdat we de mensenrechtenschendingen aanklagen die voortvloeien uit het pachtcontract voor gronden in Malen. We blijven in stilte lijden, ondanks de misleidende publieke propaganda van het bedrijf dat beweert duizenden banen te bieden, om onze levensomstandigheden te verbeteren, ...".

Mensenrechtenschendingen

Op vraag van de gemeenschap heeft FIAN Belgium in 2019 de situatie uitgebreid gedocumenteerd¹³. De komst van SOCFIN heeft tot verschillende mensenrechtenschendingen geleid:

- Het recht op voldoende en voedzaam voedsel
- Het recht op een gezonde leefomgeving
- Het recht op water
- Het recht op waardig werk

¹³ https://www.fian.be/IMG/pdf/fian_b_report_landgrab_in_sl_malen_2019_full_weblow.pdf

- Het recht op onderwijs
- Vrouwenrechten
- Burgerrechten, politieke rechten en de bescherming van mensenrechtenactivisten
- Participatie, raadplegingen en vrije voorafgaande en geïnformeerde toestemming (FPIC)

Een boerin getuigt: *"Het verkopen van onze plantages en boerderijen betekent het verkopen van onszelf. Maar we hadden geen keuze, we werden gedwongen om onze voorouderlijke gronden op te geven. Landbouw is onze enige manier van leven! Vroeger konden we rijst, cassave, bonen, groenten, kokosnoten, eetbare bladeren, pinda's en palmnoten produceren. Nu kunnen we alleen nog rijst verbouwen op de resterende overstromingsgronden en moerassen, maar het is niet genoeg om onze gezinnen het hele jaar door te voeden. Hoe kan ik uitleggen aan mijn kinderen dat we voordien drie maaltijden per dag aten en nu nog maar één?"*.

Geweld en criminalisering

Ondanks verschillende initiatieven (Sierra Leonese overheid, ngo's, lokale gemeenschap) blijft betekenisvolle verandering en adequate compensatie uit. Sinds het begin van het conflict zijn tientallen activisten gearresteerd of vervolgd. Verschillende zijn gevangen genomen. In 2019 leidden de toegenomen spanningen op de plantage tot een conflict dat door de politie met geweld werd onderdrukt.

Twee mensen stierven, tientallen raakten gewond en verschillende activisten die verbonden waren aan MALOA werden willekeurig gearresteerd. Daarnaast voert SOCFIN een politiek waarbij ze kritische stemmen en mensenrechtenverdedigers systematisch aanklagen voor smaad. Dit gebeurt zowel met mensenrechtenverdedigers in Sierra Leone, als met pers en ngo's in Europa.

De verplichtingen voor België

Gezien de meerderheid van de aandelen in Belgische handen is, de CEO Belgisch is en een deel van de operationele activiteiten vanuit België wordt aangestuurd, moet België zijn extraterritoriale plicht tot het beschermen van mensenrechten eerbiedigen door controle uit te oefenen op de activiteiten van SOCFIN en toegang tot rechtspraak en herstel voorzien voor de getroffen gemeenschappen.

Wat kan het verdrag betekenen?

Het bindend verdrag zou aan SOCFIN een **zorgvuldigheidsplicht** doorheen de waardeketen en dochterondernemingen opleggen (*zie verschillende stappen hierboven in de casestudy over Glencore*). Vandaag weigert SOCFIN de toegang tot verschillende cruciale documenten.

Het bindend verdrag zou ervoor zorgen dat SOCFIN **aansprakelijk gesteld** kan worden voor het gebrek aan actieve, vrije, betekenisvolle en geïnformeerde instemming door landeigenaren met de overdracht van de gronden aan SOCFIN en de andere inbreuken op de mensenrechten die nadien volgden.

De getroffen gemeenschappen (de landeigenaren die hun grond verloren, de mensen die in slechte arbeidsomstandigheden moeten werken en van wie de leefomgeving en gezondheid werden aangetast) zouden SOCFIN **kunnen aanklagen in een Belgische rechtbank**. De

Belgische overheid zou erin moeten voorzien dat de getroffen personen toegang hebben tot gratis juridische bijstand en de mogelijkheid om een groepsvordering in te stellen. De getroffen personen zouden recht hebben op o.a.: restitutie, compensatie, rehabilitatie, ecologisch herstel, alsook de waarborg dat de inbreuken zich niet zullen herhalen.

Meer informatie:

- 'Landroof voor palmolie in Sierra Leone, Analyse van de SOCFIN-case vanuit een mensenrechtenperspectief' (FIAN Belgium, 2019). <https://www.fian.be/Landroof-voor-palmolie-in-Sierra-Leone?lang=nl>.
- "'They took it over by force". Corruption and palm oil in Sierra Leone' (Mongabay, 30 juni 2020). <https://news.mongabay.com/2020/06/they-took-it-over-by-force-corruption-and-palm-oil-in-sierra-leone/>.

6. CONCLUSIE & AANBEVELINGEN

De Belgische ngo's vragen van de Belgische overheid dat ze zo snel mogelijk werk maakt van een analyse en ambitieuze positie met betrekking tot de ontwerptekst voor een bindend verdrag en dat ze deze analyse publiek maakt. Het is cruciaal dat in deze analyse **de bezorgdheden van het middenveld en suggesties voor verbetering van de tekst worden meegenomen** (zie hierboven).

Daarnaast vragen we dat België – zoals beloofd in het nieuwe regeerakkoord – **actief en constructief deelneemt aan de volgende sessie**, door haar commentaren op de tekst te delen met de andere lidstaten.

Tenslotte vragen we dat België **een leidende rol opneemt binnen de Europese Unie** om tot een gedeelde positie en een onderhandelingsmandaat te komen. Hiervoor moet ons land een expliciete oproep doen aan de Europese Dienst voor Extern Optreden en de Europese Commissie.

Contact

Wies Willems
Beleidsmedewerker Broederlijk Delen
0485 679 619
wies.willems@broederlijkdelen.be